

Középkori ragusai adatok a húsvéti, feltámadási ünnepekhez

A risus paschalis kérdéséhez 2.

A húsvéti nevetésről szóló néhány lapidáris mondatában Bálint Sándor megemlíti, hogy „a középkorban, de még később is”, főleg szerzetestemplomokban, sajátos hagyományt ápoltak, mely abban nyilvánult meg, „hogy a húsvéti ünnepekben a prédikáló pap az Úr feltámadásának örömeire jámbor hallgatóságát iparkodott megnevetetni”. Megemlíti továbbá, hogy „a húsvéti templomi sokadalom felvidámítása céljából a franciák egy zsidót állítottak pellengérré, s bent a templomban tréfálkoztak vele. Mindezt az Egyház nem helyeselte, mégis eltűrte” – teszi hozzá.¹

E templomi sokadalmat megnevetetni célzó hagyományokról részleteket nem tudunk meg tőle, szakirodalmi vizsgálódásaink során azonban rábukkantunk néhány adatra, mely Bálint Sándor rövid jellemzését részletesebben megvilágítja, tehát többet tudhatunk meg a húsvéti nevetést kiváltó, illetve kiváltani szándékozó szertartásokról – európai összehasonlító adatok alapján. Ezeket a pótlólagos adatokat kívánja bemutatni ez a rövid dolgozat.²

A kora újkori Európa népi kultúrájáról írott híres könyvében Peter Burke a farsang jellegű ünnepekről írva mondja: „A legszembeütőbbben a decemberi, a januári és a februári, más szóval a legtágabb értelemben vett farsangi időszakra eső ünnepek öltöttek »farsangi jelleget«. Ezek közül a december 28-án vagy környékén tartott Bolondok Ünnepe igen jellegzetes.”³ „A Bolon-

¹ BÁLINT 1976. 292., idézve továbbá: JUNG 2006. 6. is.

² A húsvéti nevetés kérdésének áttekintése: JUNG 2006.

³ BURKE 1991. 228. A fordító az eredeti szöveg karnevál szavát (ang. carnival) a magyar változatban a magyar farsang szóval adta vissza. Ettől csak néhány esetben tért el. (Vö. BURKE 1991. 217.) Hogy a magyar farsang és az általános európai karnevál fogalmak jelentése nem mindenben azonos, azt Voigt Vilmos elemezte. Vö.: VOIGT 2000. A dolgozat korábbi változata: VOIGT 1988. Későbbi változata: MAMÜL III. (Budapest, 2005. 21–24. Farsang szócikk)

dok Ünnepeét a fiatal papság szervezte, amely csoport a farsangon oly jelentős szerepet játszó fiatalemberek társaságainak egyházi megfelelője volt. A köznép ugyanolyan szerepet kapott, mint a misén. A Bolondok Ünnepe idején megválasztották a bolondok püspökét vagy abbéját, táncoltak a templomban és az utcán, sor került a szokásos felvonulásra, és az ilyenkor rendezett miseparódián a papok álarcot, női ruhát, vagy fordított miseruhát viseltek, a misekönyvet fejfel lefelé tartották, kártyáztak, kolbászt lakmároztak, trágár dalokat énekeltek, és áldás helyett szitkokat szórtak a gyülekezet fejére.⁴ Nyilván efféle megneveltető felvidámításra gondolhatott a maga forrásai alapján Bálint Sándor is, azok azonban, mint írja, a húsvéti ünnepekben kerültek sorra. Arról is rendelkezünk adatokkal, hogy a középkori Respublica Ragusiana Szent Szűzről elnevezett székesegyházában a karneváli ünnepek során az egyszerű nép énekelt és táncolt.⁵ Az Egyház által megtűrt, de nem támogatott templomi megneveltető igyekezet gyakorlására a szélesebb értelemben vett karnevál idején, de a húsvéti ünnepek során is vannak példák a középkori Európában, valószínűleg Bod Péter húsvéti leírásának XIII. pontjában foglaltak is ezt jelentik.⁶

További közvetett adatok bukkannak fel a ragusai középkori húsvéti maszkos felvonulások körében a zsidók kicsúfolására és kigúnyolására.⁷ Ezek a karnevalessz mozzanatok a fentiekben már említett zsidó-kipellengézési középkori francia szokás közvetlen párhuzamainak tekinthetők. Ott azonban a templomi sokadalom „felvidámítása” volt a cél, Rómában és Ragusában (a mai Dubrovnik) pedig a maszkos felvonulás során mintegy a gonosz kiküszöbölésének és megsemmisítésének ősi rítusa csapódott le az egyszerű, bárdolatlan köznép előtt és közvetlen részvételével.⁸ A fentebb már idézett Peter Burke állapítja meg a karnevál jelenségének elemzése során:

„A farsangnak – valós és jelképes értelemben egyaránt – három fő témája volt: az étel, a szex és az erőszak.”⁹ Az első két „téma” e dolgozatka szempontjából nem elsődleges, fontos azonban a harmadik, melynek kapcsán Burke alapvetően fontos megállapítást tesz: „Az agresszivitást gyakran ritualizálták tréfás harci játékokban, futballmeccseken, vagy olyan áldozatokon élték ki,

⁴ BURKE 1991. 229.

⁵ PETKOVIĆ 1950. és 7. jegyzet. Az adat 1425-ből.

⁶ Bod Péter ezt írja: „Néhol annyira ment volt a dolog a XII. százban, hogy a papok is vendégeskedésre, játékra, táncra adták magokat, melyet hívtak *libertas decembrica*, mert a pogányok decemberben tartották azt a *saturnalia*, mocskos nevetséges innepet.” BOD 1786. 74. Idézve továbbá: JUNG 2006. 7. Kommentárunk uo.: 14.

⁷ PANTIĆ 1984. 227–232. A tanulmány túlnyomó része a ragusai (dubrovnikai) délszláv irodalom elsősorban reneszánsz kori műveinek zsidóalakjait tárgyalja, a bennünket érdeklő rész a tanulmány első fejezete.

⁸ PANTIĆ 1984. 228. és 1. jegyzet. Olasz irodalom alapján.

⁹ BURKE 1991. 222.

akik nemigen tudták megvédeni magukat. Ilyen volt például a kakas, a kutya, a macska vagy a zsidó, akiket a hagyományos római versenyükön kövel és sárral dobáltak.”¹⁰

Burke ugyan nem említi, más forrásokból azonban tudjuk, hogy a római karnevál részét képező zsidógúnyolásnak és -csúfolásnak, illetőleg mint a későbbi leírásból látni lehet majd, jelképes megsemmisítésének neve *giudiata* volt¹¹, ennek nyomait fedezte fel közvetett középkori ragusai adatok alapján Miroslav Pantić.

Olasz szakirodalom alapján Pantić így írja le a római karneválok *giudiata* elnevezésű, nem éppen kifinomult maszkos felvonulásának jellemzőit:¹²

Ragusában, akárcsak más akkori városokban, az volt a szokás, hogy a húsvét előtti és a húsvéti ünnepek során maszkos felvonulásokat tartottak, melyeknek fontos részét képezték a zsidógúnyoló és kicsúfoló szertartások. Közélebbi dalmát adatokkal a kutatás nem rendelkezik e felvonulások me-

netéről és jellemzőiről, feltehető azonban, hogy a zsidógúnyolást megjelenítő „humor” természete minden mértéket és józnlést nélkülözött. Ismerjük azonban a középkori ragusaiak e kedvenc húsvéti szórakozásainak analógiáit, mégpedig az említett római karneválok *giudiatáit*, melyeknek leírása alapján magunk elé képzelhetjük az adriai városállam hasonló szórakozásait.¹³

A középkor során és később is, Rómában nagycsütörtökön vagy nagypénteken tarka maszkos felvonulásokat tartottak, melyeknek főszereplője a zsidó figurája volt. E római szertartások képezték a mintát és példát Ragusa városának bárdolatlan köznépi lakossága számára is. A rómaiak a zsidót megjelenítő figurát ökrösszekérre állították, a szekeret a város utcáin végighúzva a szereplőt fojtogatták, „felakasztották”, s mindenféle egyéb módon kínozták, mígnem a halál valamely szégyenletes módján ki nem múlt. A

*Zsidómaszkos alakoskodó,
Panyola, 1958, farsang*

¹⁰ Ugyanott: 223–224.

¹¹ Csak említi, egyéb adatok nélkül: PETKOVIĆ 1950. 17., továbbá PANTIĆ 1984. 228. Olasz irodalom alapján.

¹² Pantić Paolo Toschi: *Le origini del teatro Italiano*, Torino, 1955. című műre hivatkozik, melyben külön fejezet foglalkozik a *giudiata* kérdésével. Toschi több korábbi szerző (pl. Pitre és Bragaglia) műveire és adataira alapoz. Lásd: PANTIĆ 1984. 228. Toschi könyve itt természetesen nem található meg.

¹³ A leírás Pantić tanulmánya alapján (főleg: 227–228.), aki Toschira hivatkozik és alapoz.

zsidót megjelenítő figurát arra kényszerítették, hogy a „halála” előtti pillanatokban tollba mondja komikus végrendeletét. Mindezt a póri tömegek durva tolakodása, nyüzsgő taszigálása közepette. A zsidót alakító főszereplőt rongyokból és kifordított zsákból összenagyolt jelmezbe öltöztették, s a tömeg élvezettel gyötörte és bántalmazta e „zsidót” az elviselhetetlen láрма közepette, melyet zajos dobpergés, lánccsörgetés és féktelen trombitálás egészített ki. Ehhez tartoztak még a „zsidó végrendelete” szövegének groteszk és döcögős vessorai, mindez a „drasztikus halál” durván előadott látványosságának kísérőjeként. E giudiata elnevezésű karneváli utcai színjátéknak szereplői és közönsége is a bárdolatlan pór nép köréből kerültek ki. Az előbbieken leírt zsidógúnyoló karneváli szertartás mögött, mint már fentebb utalás történt rá, az etnológusok ősi rítusokat látnak, melyek lényege és célja a gonosz kiküszöbölése és megsemmisítése volt.¹⁴

A római és minden valószínűség szerint ragusai giudiata mögött is a középkorban szinte általános zsidóellenesség és zsidógyűlölet is megállapítható.¹⁵

Nem érdektelen bemutatni azokat az írott forrásokat sem, amelyek alapján Miroslav Pantić szinte biztosra veszi a giudiata szokását a középkori Ragusa városállamban is. Ragusa Város Jogkönyvének (városi statútumának) 1272-ben szerkesztett változata külön fejezetben foglalkozik a városban régi idők óta gyakorolt húsvéti álarcos felvonulásokkal. A jogkönyv ugyan nem adja pontos leírását és jellemzését az egyes álarcosok által viselt maszkoknak és jelmezeknek, arra azonban utal, hogy a viselők visszataszító és szégyenletes alakokként viselkedtek¹⁶, ami a város lakossága egy részének rosszállását és nemtetszését váltotta ki. Ezt csak fokozta az álarcos felvonulók sértő és mosdatlan beszéde, kihívó gesztusai, éneklése, ami nemritkán összetűzések és verekedések forrása volt, sőt időnként botrányra fajult. Mindez tehát – mint a Jogkönyv fogalmaz – sokak számára kellemetlenséget okozott, a többség szemében pedig undorító volt. Éppen ezért a város közigazgatása úgy rendelkezett, hogy betiltja a maszkok és jelmezek viselését azok formájától, viselése módjától és alkalmától függetlenül. A megszegők ellen tekintélyes összegű pénzbüntetést írányzott elő. Ragusa statútuma ugyan szó szerint nem említi

¹⁴ Lásd a 8. jegyzet adatait.

¹⁵ Buda Város Jogkönyvének (városi statútumának) a 15. század legelején írásba foglalt szövegében az egyik artikulus így fogalmaz: „A zsidók, ez a galád, nyakas, бүдös, Istent eláruló népség...” A 191. artikulushoz fűzött jegyzet szerint: „A zsidókra vonatkozó dehonesztáló jelzőket nemcsak Budán, hanem egész Európában használták.” BLAZOVICH–SCHMIDT (közr.) 2001. II. 413–414. A középkor során a zsidókat másként is korlátozták, például letelepedésüket Magyarországon. Vö. GRANASZTÓI 1980. 47. Ugyanerre utal PANTIĆ 1984. 227. is.

¹⁶ Néhány ragusai (dubrovnikai) karneváli jelmezes-maszkos alakoskodó rajzos képét közli: MATIĆ 1972. 7., 9., 10. és 11. kép. Ezek között zsidót megjelenítő alak képe nem szerepel. Matic a következő műre hivatkozik mint forrásra: F. M. Appendini: *Notizie storico-critiche sulle antichita storia e letteratura de Ragusei*. I. Ragusa, 1802.

a zsidómaszkot a húsvéti ünnepek alkalmából, hogy azonban e maszkos felvonulások során ezek sem hiányoztak, azt egyértelműen bizonyítják a városi közigazgatás későbbi hivatalos iratai.

Mivel a jelmez- és maszkviselés¹⁷ tilalmára a húsvéti felvonulások során az ünneplő köznép természetesen fittyet hányt, aminek az lett a következménye, hogy a karneváli kilengések, valamint a város nyugalmanak és közrendjének megzavarása állandóan napirenden volt, mindhárom városi tanács kénytelen volt ismételtlen foglalkozni vele, s olyan határozatokat hozni, amelyek általában betiltották a maszkírozást. E határozatok már világosan kifejezésre juttatták, hogy ide értődnek a zsidógúnyoló giudiaták maszkjai is.

A legkorábbi ilyen értelmű határozatot a városi Nagytanács hozta 1319. március 3-án. Ebben az áll, hogy egész évben tilos álarcot és jelmezt viselni, továbbá zsidót alakítani. A potenciális megszegők ezúttal is jelentős összegű büntetésre számíthattak. Azonos, vagy alig eltérő határozatok születtek 1320 és 1323 márciusában is, valamint 1327 áprilisában.

A tiltások gyakori megújítása arra vall, hogy a ragusaiak nem nagyon hederítettek a városatyák rendeleteire, s tovább folytatták maszkos-jelmezes húsvéti felvonulásaikat, s nyilván a római mintára gyakorolt bárdolatlan zsidógúnyoló színjátékaikat is. A városi közigazgatás aztán időnként mégis engedélyezte a jelmez- és maszkviselést, mintegy engedve a köznép féktelen karneváli szórakozási igényeinek, ami politikai bölcsességre vallott, hisz a tapasztalat azt mutatta, hogy nem lehet állandóan tilalmazni a lakosság régi idők óta bevett szokásait. Így például 1329-ben (ugyancsak április) újra engedélyezték a jelmez- és álarcviselést azzal a megszorítással, hogy bárki visel is maszkot, akár zsidóálarcot is, a város területén fegyvert nem hordhat magánál. (Ez annyit jelent, hogy a jelmezes-maszkos felvonulások során számolni lehetett fegyveres leszámolással, nemritkán gyilkosságokkal is.) A város tehát ekkor is gondolt a nyugalom és közrend megőrzésére. 1331 márciusában ismét olyan határozat született, hogy az elkövetkező húsvét során bárki maszkot és jelmezt ölthet a szokásos módon – a zsidómaszk viselése ezúttal is kimondva szerepel benne – de magától értetődően a lármát, zajongást és a botrányt kerülni kellett. Nyilván a határozatot meghozó városi tanács is tudta, hogy az efféle rendeletek a fából vaskarika körébe tartoznak, hisz a karnevál, a farsang, valamint a ragusai húsvéti maszkos felvonulások lényege éppen a valóság tagadása, kipellengérezése, egy fordított világ megjelenítése az adott időszakban.

Mint Pantić további adataiból látható, a tiltásokat és engedélyezéseket megfogalmazó határozatok – szinte évente – egymást váltották, attól füg-

¹⁷ Pantić szerb nyelvű fordítása a „maskiranje” kifejezést használja a hatósági rendelkezések fordítása esetében. A kifejezés pontos megfelelője e maszkírozás, de jelenti az álarcviselést és maszkviselést is, valamint a kettőt együtt is.

gően, hogy a tanácstagok érdekei hogy kívánták. A fogadósok, vendéglősök, kereskedők és maszkkészítők anyagi érdekei más határozatokat tételeztek fel, mint a közrend és nyugalom felett őrkdő városi hatóság érdekei. Mivel Ragusa gazdag és fontos kereskedelmi és pénzügyi központja volt a Tengermel-
léknek és a Balkánnak¹⁸, egyáltalán nem volt kívánatos a konfliktus például a pénzvilágban egyre jelentősebb szerepet viselő városi zsidósággal.

Pantić közleménye további adatokat sorol fel a városi Nagy- vagy Kis-
tanács határozataiból, melyek azt bizonyítják, hogy a közigazgatás tipikus
szélmalomharcot folytatott a karneválózó köznéppel, amikor hol engedé-
lyezte, hol pedig tilalmazta a maszkviselést és jelmezöltést a felvonulások
során. Időnként az engedélyezést feltételekhez kötötte, például korlátozta a
maszkos felvonulások és zajos ünnepek idejét, az azonban minden hatá-
rozatnak állandó része volt, hogy a város nyugalomát és közrendjét meg kell
őrizni, és tartózkodni kell a gúnyolódástól és sértegetésektől, továbbá a fegy-
verviseléstől az ünnepek tartama alatt.

A ragusai húsvéti jelmezes-maszkos felvonulások tehát tovább folytatód-
tak, akár engedélyezés, akár tiltás volt éppen érvényben, s többek között zsi-
dójelmez és -maszkot öltő szereplők is jelen voltak, s nyilván azt a nem éppen
felemelő rollét kellett eljátszaniuk, amelyet a római mintára gyakorolt giudiata
színjátéka meghatározott számukra. A giudiata minden bizonnyal ellentétben
állt a város és városvezetés érdekeivel – nem így a tomboló köznéppel karneváli
szokásaival¹⁹ – ez lehet a magyarázata annak, hogy a hatósági tiltó vagy meg-
engedő karneváli határozatokon kívül más nem támasztja alá a ragusai zsidó-
becsmérlő és -gúnyoló felvonulások és jelmezes-maszkos színjátékok tényét.
Valószínű, hogy senki a krónikások közül – pedig voltak ilyenek²⁰ – nem tar-
totta méltónak a város tekintélye és híre érdekében a giudiata szokásának írá-

¹⁸ Ragusa kereskedelméről, kézműiparáról, társadalmi rétegzettségéről, valamint gaz-
dagságáról a reneszánsz idején, de kitérve a középkori állapotokra is jó áttekintés:
TADIĆ 1964. A város lakosságának középkori életéről és körülményeiről színes ada-
tokat közöl: REŠETAR 1922.

¹⁹ A ragusai (dubrovnikai) karnevál jellemzése: PETKOVIĆ 1950. 22–28. A karnevál
európai vonatkozásai: BURKE 1991. 213–237. A fordító a karneválra a magyar far-
sang szót használja. Lásd ennek kapcsán a 3. jegyzet adatait is.

²⁰ Milan Rešetar két ragusai krónikás szövegei alapján állította össze színes adatokat
közlő dolgozatát. E krónikások: Ravennai János (Johannes de Ravenna) Petrarca ta-
nítványa, aki 1384–1387 között volt nótárius Ragusában és Philippus Diversis, aki
1434 és valószínűleg 1441 között tanítóskodott a község iskolájában. Az ő tudósítá-
saik alapján annyit tudunk meg a ragusaiak karneváli (pontosabban húsvéti) maszkos
felvonulásairól, hogy „álarcosoknak” (krabanos) nevezték őket, s főleg a 14. századi
hatósági tilalmazások között kerülnek számtalanszor említésre, mint olyanok, akik
gátlástalanságukkal és szemtelenségükkel tüntek ki az ünnepség során. A 16. század-
ban jelmezes-maszkos csoportok bukkantak fel, akik karneváli dalokat énekeltek. A
giudiatáról a két krónikás adataiban nincs említés. Lásd: REŠETAR 1922.

sos megörökítését. Érdekes módon a római giudiata ismertetése Burke említett művében sem fordul elő, annak ellenére, hogy könyve irodalomjegyzékében felsorolja a releváns irodalmat, melyre Miroslav Pantić is alapoz.²¹

Arról a kutatás nem rendelkezik adatokkal, hogy a ragusai középkori és kora újkori húsvéti zsidógyűlölő és -becsmérlő maszkos karneváli színjátékok előre meghatározott forgatókönyv alapján folytak-e, vagy pedig a rögtönzés elemeire épültek. Ezt sem lehet források hiányában eldönteni, hogy mennyire voltak e ragusai alpári és bárdolatlan szokások a római giudiata közeli vagy kevésbé közeli változatai. Azt sem lehet tudni, hogy a „zsidó végrendelete”, melyet a színjáték során zsidót alakító jelmezes-maszkos szereplő tollba mondott, előre megtanult szöveg volt-e, vagy pedig írott szöveg állt a szereplő rendelkezésére. Az előbbieken ugyan groteszk és dőcögős verssorokat említ Pantić, ennek ellenére az sem ismert, hogy e virtuális testamentum prózai vagy verses formában hangzott-e el, s mennyire volt olasz nyelvű előképeinek szolgai fordítása, avagy helyi invenciókat is tartalmazott.

A római giudiata s ennek valószínű ragusai változata, akárcsak a Bálint Sándor által említett francia példa zsidógúnyoló és -becsmérlő húsvéti szokása, mint azt a risus paschalis kérdéséről írt korábbi dolgozatunkban is megállapíthattuk, a rituális nevetésről alkotott proppi elmélet alátámasztására alkalmas karnevaleszk jelenségek.²² Mivel sem Burke, sem pedig Pantić nem ismeri Propp nevetéselméletét, nem kell meglepőnek tartani, hogy az említett, közröhejt kiváltó karneváli színjátékot vagy a templomi megnevettetést célzó francia szokást nem hozták összefüggésbe a Megváltó feltámadásának, vagyis újjászületésének húsvéti ünnepével. A rituális nevetésről szóló proppi elmélet – mint tudjuk – arról beszél, hogy az ősi hagyományok szerint a közösségben minden születést vagy újjászületést – a húsvéti hagyományok szerint: feltámadást – nevetés követ. Hogy a római és valószínű ragusai giudiaták alpári és bárdolatlan „humora” közröhejt váltott ki a részt vevő és közönségként jelen levő köznép körében, az már a nevetés értelmezésének átalakulását példázza az idők során, hogy azonban Ragusában és Rómában éppen a húsvéti ünnepségek előtt vagy során került sor a tömegek megnevetetésére, az azt bizonyítja, hogy a rituális nevetés ősi hagyományai, ha átalakult formában is, de tovább éltek Európában a középkor és újkor évszázadainak esztendeiben is.

²¹ Lásd: BURKE 1991. 399. Toschi könyvét említi.

²² A magunk dolgozata (JUNG 2006.) mellett lásd: PROPP 1988.

IRODALOM

BÁLINT Sándor

1976 *Karácsony, húsvét, pünkösd. A nagyünnepek hazai és közép-európai hagyományvilágából.* Ed. 2. Budapest

BLAZOVICH László–SCHMIDT József (közreadja)

2001 *Buda Város Jogkönyve I–II.* Szeged

BOD Péter

1786 *Szent Heortokrates.* Pozsony

BURKE, Peter

1991 *Népi kultúra a kora újkori Európában.* Budapest

GRANASZTÓI György

1980 *A középkori magyar város.* Budapest

JUNG Károly

2006 A „húsvéti nevettség” (risus paschalis) kérdéséhez. További adatok a rituális nevetés proppi elméletéhez. *Híd* 70(2006) No 4. 3–16.

MATIC, Vojin

1972 *Zaboravljena božanstva.* Beograd

PANTIĆ, Miroslav

1984 Jevreji u dubrovačkoj književnosti. In: Uő: *Susreti s prošlošću.* Ogledi i studije. Beograd, 1984. 227–270.

PETKOVIĆ, Milivoj A.

1950 *Dubrovačke maskerate.* Beograd

PROPP, Vlagyimir Ja.

1988 A rituális nevetés a folklórban. (A Neszmejanáról szóló mese kapcsán) *Létünk* 18(1988) No 2. 223–248.

REŠETAR, Milan

1922 Kulturne sličice iz Dubrovnika srednjega vijeka. *Srpski Književni Glasnik* 1922. Tom 6. Nova serija. 423–434.

TADIĆ, Jorjo

1964 O društvenoj strukturi Dubrovnika u vreme renesanse. In: *Pantić, M. (red.): Marin Držić.* Beograd, 1964. 8–16.

VOIGT Vilmos

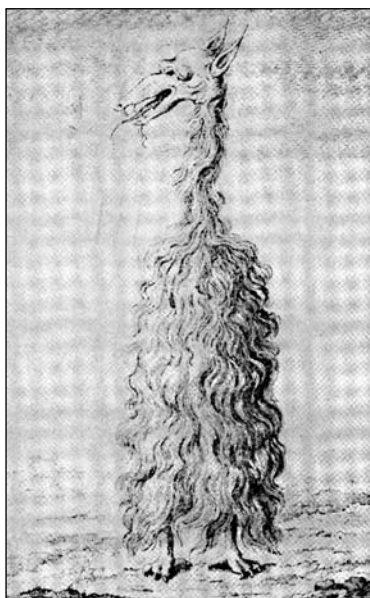
1988 Volt-e karnevál Magyarországon? *Létünk* 18(1988) No 2. 257–266.

2000 Karneválunk kérdései. In: Uő: *Világnak kezdetétől fogva.* Történeti folklorisztikai tanulmányok. Budapest, 2000. 287–306.

FÜGGELÉK

Mint a 16. jegyzetben olvasható, néhány ragusai (dubrovniki) maszkos alakoskodó rajzos ábrázolását közli művében Francesco Maria Appendini piarista, ragusai történétíró. Összesen négy figuráról van szó, melyek közül a *turica* a legérdekesebb, mivel ez olyan kecskemaszkos alakoskodó, aki másik kettő kíséretében vett részt a karnevál elején a város zajos felvonulásaiban. A *turica* figurájának összefüggései vannak a magyar *turkajárás* nevű kecskemaszkos felvonulás *turka* alakjával. Ezt a kérdést érintette a magyar maszkos felvonulásokról írt alapvető műveiben Ujváry Zoltán, de a kérdésre érdemes lesz majd másik alkalommal újra visszatérni, mivel adataink gazdagabbak, mint amit Ujvárynak alkalma volt áttekinteni. (Vö. Ujváry Zoltán: A kecske- és turkamaszkos játékok interetnikus kapcsolatai. In: uő: Játék és maszk I. Debrecen, 1983. 281–290. Továbbá: uő: Kecskemaszkos játékok. In: uő: Népi színjátékok és maszkos szokások. Debrecen, 1997. 249–265.)

Zsidómaszkos alakoskodó rajzos ábrázolását nem közli Appendini, annál is inkább nem, mert az ő feljegyzései a 19. század elejének ragusai karneváljairól szólnak, nem pedig az általunk is tárgyalt középkori-kora újkori karneválokról. Hogy a zsidó figurájával kapcsolatban, időben és térben is jóval távolabb, ugyanazok a sztereotípiák képezték a kontextust, jól bizonyítják azok a felvételek, melyek a Szatmár megyei Panyolán készültek az 1958-as farsangi játékok során, közülük egyet bemutatunk. E felvétel alapján, valamint a dolgozatunkban adott leírás alapján, nagy valószínűséggel elképzelhető a ragusai giudiaták zsidómaszkos alakoskodója is. A felvétel forrása: Ujváry Zoltán: Farsangi népszokások. Debrecen, 1991. 232. A kérdésről részletesen: Ujváry Zoltán: Zsidómaszkos alakoskodók. In: uő: Játék és maszk IV. Debrecen, 1988. 189–195. A kérdésről később is írt: Népi színjátékok és maszkos szokások. Debrecen, 1997. 149–158.

*A turica nevű maszkos alakoskodó,
Ragusa, a 19. század eleje*